

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI RAHBARINING METODIK KOLLABORATSIYANI BOSHQARISH FUNKSIYALARI

Xamrayeva Gulnoz Israilovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18957182>

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining pedagoglar o'rtasida metodik kollaboratsiyani tashkil etish va boshqarish funksiyalari tahlil etilgan. Zamonaviy ta'lim tizimida rahbarning metodik faoliyatni muvofiqlashtirish, pedagogik jamoani professional rivojlantirishga yo'naltirish, hamkorlik muhitini yaratish va metodik resurslarni samarali boshqarish vazifalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotda rahbarning strategik rejalashtirish, tashkiliy-pedagogik, nazorat-tahliliy, motivatsion va innovatsion funksiyalari ilmiy asoslangan. Maqolada MTT rahbarining metodik kollaboratsiyani boshqarishdagi zamonaviy yondashuvlar, xalqaro tajriba va O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari ko'rsatilgan. Tadqiqot natijalari MTT rahbarlari, metodik xizmat xodimlari va maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha ishlovchi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, rahbarlik funksiyalari, metodik kollaboratsiya, pedagogik hamkorlik, professional rivojlanish, metodik boshqaruv, ta'lim menejmenti, pedagogik jamoa, innovatsion faoliyat, o'quv jamoalari.

XXI asrda maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishi pedagogik jamoalarning professional kompetentligini uzluksiz oshirishni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishni va ta'lim sifatini yaxshilashni talab etadi. Bu vazifalarni amalga oshirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining metodik kollaboratsiyani samarali boshqarishi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ilmiy-pedagogik adabiyotlarda kollaborativ yondashuv ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida e'tirof etilgan. Pedagogik kollaboratsiya pedagoglarning o'zaro hamkorligi, tajriba almashishi, birgalikda muammolarni hal qilishi va professional rivojlanishga qaratilgan tizimli faoliyat sifatida tushuniladi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish, zamonaviy standartlarni joriy etish va pedagogik kadrlar malakasini oshirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-fevraldagi PQ-88-son "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bu sohadagi islohotlarning davom etishini ta'minlaydi. Shu munosabat bilan MTT rahbarining metodik kollaboratsiyani boshqarish funksiyalarini ilmiy asoslash, ularning samarali amalga oshirilishi mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Metodik kollaboratsiya MTT pedagoglarining professional faoliyatda o'zaro hamkorligi, metodik bilim va tajriba almashishi, birgalikda ta'lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan tizimli muloqot shaklini anglatadi. Pedagogik kollaboratsiyaning asosiy tamoyillari tenglik va o'zaro hurmat, ochiqlik va shaffoflik, hamkorlik va jamoaviylik, uzluksiz rivojlanish hamda refleksivlikni o'z ichiga oladi. Tenglik va o'zaro hurmat tamoyili barcha ishtirokchilarning fikrini qadrlashni nazarda tutadi, ochiqlik va shaffoflik esa tajriba va bilimlarni erkin almashish imkoniyatini beradi. Hamkorlik va jamoaviylik tamoyili umumiy maqsadlarga erishish uchun birgalikda ishni ta'minlaydi, uzluksiz rivojlanish doimiy o'rganish va takomillashuvni anglatadi, refleksivlik esa o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini shakllantiradi.

MTT rahbari metodik kollaboratsiyani rivojlantirish bo'yicha strategik rejalarni ishlab chiqadi va amalga oshirishni ta'minlaydi, bu esa strategik rejalashtirish funksiyasining asosiy mohiyatini tashkil etadi. Ushbu funksiya doirasida rahbar metodik faoliyatning istiqbolli rejasini tuzish, tashkilot missiyasi va maqsadlarini metodik yo'nalishlar bilan uyg'unlashtirish, pedagogik jamoa professional rivojlanish ehtiyojlarini aniqlash hamda resurs ta'minotini rejalashtirish vazifalarini amalga oshiradi. Samarali amalga oshirish mexanizmlari sifatida SWOT-tahlil asosida tashkilotning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, pedagoglar bilan konsultatsiyalar va so'rovnomalar o'tkazish, qisqa muddatli va uzoq muddatli rejalarni ishlab chiqish, metodik ish samaradorligini baholash mezonlarini belgilash kabi usullar qo'llaniladi.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

Tashkiliy-pedagogik funktsiya metodik kollaboratsiyaning tashkiliy shakllarini yaratish va ularning samarali ishlashini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Bu funktsiya doirasida metodik birlashmalar va guruhlar, metodik tadbirlar tizimi hamda raqamli kollaboratsiya platformalari tashkil etiladi. Metodik birlashmalar va guruhlar fan-metodik birlashmalar, problematik o'quv guruhlari, kreativ pedagogik ustaxonalar, mentorlik juftliklari va guruhlari shakllarida faoliyat ko'rsatadi. Metodik tadbirlar tizimi pedagogik kengashlar va metodik seminarlar, ochiq mashg'ulotlar va master-klasslar ko'rgazmalari, pedagogik o'yinlar va treninglar, ilmiy-amaliy konferensiyalar va simpoziumlarni qamrab oladi. Raqamli kollaboratsiya platformalari esa ichki elektron metodik bazalar, professional tarmoq jamoalari, virtual konsultatsiya xonalari va metodik materiallar umumiy repositoriyasi orqali amalga oshiriladi. Rahbarning tashkiliy vazifalari metodik tuzilmalarning faoliyat rejalarini tasdiqlash, mas'uliyat va vakolatlarni taqsimlash, metodik tadbirlar kalendar-tematik rejasini tuzish hamda pedagoglar o'rtasida koordinatsiyani ta'minlashdan iboratdir.

Nazorat-tahliliy funktsiya metodik kollaboratsiya samaradorligini doimiy monitoring qilish va tahlil etishni nazarda tutadi. Monitoring yo'nalishlari metodik tadbirlarda pedagoglar ishtirokini kuzatish, tajriba almashish jarayonlarining faolligi, pedagoglarning metodik mahsulotlar yaratishi va professional rivojlanish dinamikasini o'z ichiga oladi. Baholash mezonlari miqdoriy ko'rsatkichlar, sifat ko'rsatkichlari va jamoaviy ko'rsatkichlar guruhlarga bo'linadi. Miqdoriy ko'rsatkichlar metodik tadbirlar soni, ishtirokchilar foizi va yaratilgan metodik materiallar hajmini aks ettiradi, sifat ko'rsatkichlari pedagoglarning metodik kompetentligi o'sishi, ta'lim jarayoni sifati yaxshilanishi va innovatsiyalar joriy etilishini baholaydi, jamoaviy ko'rsatkichlar esa pedagoglar o'rtasida hamkorlik darajasi va psixologik iqlim yaxshilanishini namoyon etadi. Tahlil usullari sifatida pedagoglarning o'z-o'zini baholashi va refleksiyasi, hamkasblar tomonidan baholash, tashqi ekspertiza va attestatsiya hamda ta'lim natijalarining dinamik tahlili qo'llaniladi.

Motivatsion-stimulyatsiya funktsiyasi pedagoglarni metodik faoliyatga faol jalb etish va kollaborativ muhitga qo'shilishni rag'batlantirishga qaratilgan bo'lib, ichki motivatsiya mexanizmlari va tashqi stimullash usullarini qamrab oladi. Ichki motivatsiya mexanizmlari professional o'sish va kasbiy mahorat oshirish imkoniyatlari, ijodiy faoliyat uchun sharoitlar yaratish, tan olinish va hurmat qozonish, professional muloqot va do'stona munosabatlarni o'z ichiga oladi. Tashqi stimullash usullari moddiy rag'batlantirish, ma'naviy rag'batlantirish, kasbiy o'sish imkoniyatlari va ijtimoiy tan olinish orqali amalga oshiriladi. Moddiy rag'batlantirish mukofotlar va ustama to'lovlar orqali, ma'naviy rag'batlantirish faxriy yorliqlar va minnatdorlik xatlari orqali, kasbiy o'sish imkoniyatlari malaka oshirish kurslari va stajirovkalar orqali, ijtimoiy tan olinish esa ommaviy axborot vositalarida e'lon qilish orqali ta'minlanadi. Rag'batlantirish tamoyillari adolatlilik va shaffoflik, konkret yutuqlarni baholash, o'z vaqtida va muntazam rag'batlantirish hamda individual va jamoaviy yutuqlarni muvozanatlashni nazarda tutadi.

Innovatsion-rivojlantirish funktsiyasi zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalarni metodik kollaboratsiya jarayoniga joriy etishga qaratilgan bo'lib, raqamli texnologiyalar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va yangi metodik formatlarni o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalar virtual metodik platformalar va ilova dasturlar, onlayn hamkorlik vositalari, elektron portfellar va repozitoriyalar, interaktiv metodik resurslar orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar loyihaviy faoliyat va STEAM-yondashuv, muammoli o'qitish va tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish, differentsiyalangan va individual yondashuvlar hamda inklyuziv ta'lim texnologiyalarini qamrab oladi. Yangi metodik formatlar esa pedagogik xakatonlar va dizayn-sprintlar, metodik marafonlar va chellenj-lar, Barcamp va unconference formatdagi tadbirlar, pedagogik startaplar va innovatsion loyihalar shaklida namoyon bo'ladi. Innovatsiyalarni joriy etish algoritmi pedagogik jamoaning ehtiyojlarini aniqlash, innovatsion g'oyalar va tajribalarni o'rganish, sinov guruhlari pilotlash, natijalarni tahlil qilish va baholash, muvaffaqiyatli tajribani tarqatish hamda institutlashtirishva tizimga integratsiya qilish bosqichlaridan iboratdir.

Kommunikatsiya va koordinatsiya funktsiyasi metodik kollaboratsiyada samarali muloqot va jarayonlarni muvofiqlashtirish vazifasini bajaradi. Ichki kommunikatsiya kanallari muntazam pedagogik kengashlar va yig'ilishlar, metodik xizmat bilan ish uchrashuvlari, guruhlararo interaksiya tadbirlari, individual konsultatsiyalar va suhbatlarni o'z ichiga oladi. Tashqi aloqalar boshqa MTTlar bilan tajriba almashish, oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik, mintaqaviy va respublika metodik markazlari bilan aloqa hamda xalqaro loyihalar va dasturlarda ishtirok etish orqali amalga oshiriladi. Samarali kommunikatsiya tamoyillari ochiqlik va shaffoflik, ikki tomonlama muloqot, faol tinglash va empatiya, konstruktiv mulohaza va qayta aloqani nazarda tutadi.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tizimi o‘z milliy xususiyatlariga ega bo‘lib, davlat standartlari va normativ-huquqiy hujjatlar bazasi, pedagogik kadrlarning malaka tarkibi, moddiy-texnik ta’minot darajasi hamda milliy-madaniy qadriyatlar va an’analari bilan tavsiflanadi. Shu munosabat bilan moslashtirilgan yondashuv zarur bo‘lib, u milliy qadriyatlarga asoslangan pedagogik hamkorlik, bosqichma-bosqich innovatsiyalarni joriy etish, mahalliy sharoitlarni hisobga olish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanishni nazarda tutadi. Xalqaro ilg‘or tajribalarni O‘zbekiston kontekstiga moslashtirilgan holda qo‘llash milliy-madaniy xususiyatlar va davlat ta’lim siyosatini hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur.

Maktabgacha ta’lim tashkiloti rahbarining metodik kollaboratsiyani boshqarish funksiyalari zamonaviy ta’lim tizimining sifati va samaradorligini ta’minlovchi muhim omildir. Tadqiqot natijalarida tizimli yondashuv zarur ekanligi, metodik kollaboratsiya bir martalik tadbirlar emas, balki uzluksiz, maqsadli va tizimli boshqariladigan jarayon bo‘lishi kerakligi aniqlandi. MTT rahbari strategik rejalashtirish, tashkiliy, nazorat-tahliliy, motivatsion, innovatsion va resurs boshqaruvi funksiyalarini integratsiyalashgan holda amalga oshirishi zarur. Muvaffaqiyatli metodik kollaboratsiya tenglik, o‘zaro hurmat, ochiqlik va professional o‘shirishga qaratilgan muhitda rivojlanadi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar va pedagogik innovatsiyalarni joriy etish metodik hamkorlikning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xalqaro ilg‘or tajribalarni O‘zbekiston kontekstiga moslashtirilgan holda qo‘llash zarur. Milliy-madaniy xususiyatlar va davlat ta’lim siyosatini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak. MTT rahbari pedagoglar professional o‘shirishning asosiy qo‘llab-quvvatlovchisi va fasilitatori rolini o‘ynaydi. Metodik kollaboratsiyani samarali boshqarish MTT rahbaridan yuqori professional kompetentlik, strategik fikrlash, pedagogik jarayonlarni chuqur tushunish va zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini egallashni talab etadi. Bu borada rahbarlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi, ilmiy-metodik qo‘llab-quvvatlash va institutlararası hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Kelajakda ushbu yo‘nalishda ilmiy-tadqiqot ishlarini davom ettirish, amaliy modellar va texnologiyalarni ishlab chiqish, shuningdek, metodik kollaboratsiyaning pedagogik jarayonning turli jihatlarini va ta’lim natijalariga ta’sirini tadqiq etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-fevraldagi PQ-88-son "Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PF-5712-son "Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim davlat standarti, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 4-fevraldagi 71-son "Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori.
5. Avazbek M.R. Maktabgacha ta’lim muassasalarida boshqaruv faoliyatining samaradorligini oshirish. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2020, 256 bet.
6. Ismoilova Z.K., Maxkamova M.Yu. Ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonni boshqarish. Toshkent: O‘qituvchi, 2019, 312 bet.
7. Qodirova M.Sh. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida metodik ishni tashkil etish. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021, 184 bet.
8. Sharipova D.J. Pedagog kadrlarning metodik kompetentligini rivojlantirish. Toshkent: TDPU, 2020, 168 bet.
9. Yuldashev B.M. Maktabgacha ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Tafakkur, 2022, 240 bet.